

ETU ry
EDUSTAJAN EETTINEN OHJEISTUS
Julkaistu 30.9.2017

Ohjeistus antaa suuntaviivat edustajan toimen asianmukaisen hoitamiseen. Ohjeistus on ETU ry:n näkemys, siitä mihin henkilön on kyettävä sitoutumaan ryhtyessään edustajaksi. Ohjeistus on tarkoitettu työvälineeksi ja kiintopisteeksi arvioitaessa edustajan toiminnan asianmukaisuutta. Ohjeistus laadittiin, koska kentältä saadun palautteen mukaan toisinaan asuinyksiköt kokivat yksittäisten edustajan toimintatavat ongelmallisiksi.

Edustajan tehtävän sisällöllisissä kysymyksissä ETU ry suosittelee syvällistä perehtymistä Maahanmuuttoviraston ja Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistuksiin. Ohjeistukset noudattelevat jakoa turvapaikkaprosession- ja kotouttamisvaiheen välillä ja siksi viranomaisten eri ohjeita on syytä lukea toisiaan täydentävästi. Lastensuojelukeskusliitto on myös julkaissut laadukkaan ohjeistuksen - Yksin Suomessa.

Edustajan eettiset ohjeet

Edustajan ensisijainen tehtävä on valvoa ja edistää lapsen edun toteutumista. Muita periaatteita tulkitaan tämän periaatteen valossa. Edustaja noudattaa kaikissa virkatoimissaan tarkasti Suomen lakia ja muita asiaa koskevia säädöksiä. Edustaja perehtyy tarkoin tehtäväänsä koskevaan lainsäädäntöön ja viranomaisohjeisiin.

1. Edustaja kuulee lasta ja selvittää hänen mielipiteensä lapsen iän ja kehitystason mukaisesti lapsen ymmärtämällä kielellä
2. Edustaja on toimessaan tunnollinen ja huolellinen
3. Edustajan hoitaa tehtäväänsä vilpittömästi ja rehellisesti
4. Edustajaksi ryhtyvän on etukäteen pohdittava, onko hänellä riittävästi aikaa edustajan tehtävien hoitamiseen
5. Edustaja ylläpitää omaa ammattitaitoaan
6. Edustaja hoitaa toimensa niin, että siitä ei aiheudu tarpeetonta haittaa muille nuoren kanssa toimiville
7. Edustaja ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen
8. Edustajalla on salassapitovelvollisuus ja tiedoksisaantioikeus
9. Edustajan on oltava tavoitettavissa kohtuullisessa ajassa.
10. Edustajan käyttäytyminen on asianmukaisesti ja hyvien tapojen mukaisesti.
11. Edustajan toimesta luopuminen
12. Edustajan suhde edustettavaan on ammatillinen, joka päättyy edustajuuden lakatessa.

SOVELTAMISOHJE

1. Edustaja kuulee lasta ja selvittää hänen mielipiteensä lapsen iän ja kehitystason mukaisesti lapsen ymmärtämällä kielellä.

Edustaja tuo esiin lapsen näkemyksen ja mielipiteen sekä oman arvionsa lapsen edusta. Tämä edellyttää, että hän tapaa lasta riittävän usein. Edustaja käyttää huoltajan puhevaltaa ja varmistaa, että lapsen oikeudellisista, sosiaalisista, terveydellisistä, henkisistä, aineellisista ja koulutuksellisista tarpeista huolehditaan ja että lapsen etu toteutuu.

Lapsen etu on tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi sekä läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet. Hyvin voiva lapsi saa ymmärtämystä ja hellyyttä, iän ja kehitystason mukaisen valvonnan ja huolenpidon sekä taipumuksiaan ja toivomuksiaan vastaavan koulutuksen. Lapsen edulla tarkoitetaan myös, että lapsella on turvallinen kasvuympäristö sekä ruumiillinen ja sekä henkinen koskemattomuus. Lapsen etu on mahdollisuus yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja omiin asioihinsa vaikuttamiseen tavoitteena kasvaa itsenäiseksi vastuulliseksi aikuiseksi. Toisesta kulttuurista tulleen lapsen etu on myös, että hänen kielellinen, kulttuurinen ja uskonnollinen taustansa huomioidaan Suomen lainsäädäntöä noudattaen.

Lapsen näkemykset tulee ottaa huomioon myös edustajan määräämisessä.

2. Edustaja on toimessaan tunnollinen ja huolellinen.

Edustaja seuraa edustettavansa elämäntilannetta ja riittävän säännöllisesti selvittää, sekä edustettavalta, että hänen tukipiiriltään nuoren elämään liittyviä kysymyksiä. Tunnolliseen edustajan toimen hoitamiseen kuuluu edustettavan elämäntilanteeseen liittyvien kysymysten selvittäminen suoraan edustettavalta itseltään. Edustajan tehtävään kuuluu nuoren mielipiteen tunteminen ja sen esille tuominen.

Huolellinen edustaja tutustuu edustettavan asioihin ja asiakirjoihin riittävällä tarkkuudella ja tarvittaessa selvittää epäselväksi jääneitä asioita. Huolellinen edustaja seuraa, että edustettavan tukipiiri hoitaa heille kuuluvat tehtävät. Lähtökohtaisesti edustajan tulee luottaa siihen, että viranomaiset hoitavat heille kuuluvat tehtävät. Jos kuitenkin ilmenee aihetta epäillä, että edustettavan asioista ei ole huolehdittu asianmukaisesti on edustajan syytä seurata nuoren tilannetta tarkemmin. Edustaja ei toimi viranomaisen valvojana, mutta edustaja valvoo lapsen edun toteutumista. Käytännössä nämä kaksi näkökulmaa limittyvät.

Edustaja ei voi antaa toiselle henkilölle valtakirjaa hoitaa lapsen virallisia asioita.

3. Edustaja hoitaa tehtävänsä vilpittömästi ja rehellisesti.

Selkeä ja aktiivinen viestintä yhteistyökumppanien kesken on keskeisessä asemassa lapsen edun toteutumisessa. Edustajan vilpittömään ja rehelliseen toimintaan sisältyy oletus siitä, että tiedon jakaminen yhteistyökumppanien kesken on lähtökohtaisesti lapsen edun mukaista. Edustajan ei ilman painavaa syytä jätä kertomatta asioita nuorelle itselleen tai nuoren kanssa työskenteleville henkilöille. Tällainen painava syy voi olla esimerkiksi nuoren nimenomainen pyyntö tai edustettavan yleinen yksityisyyden suoja.

Edustajalle voi tulla eteen tilanteita, jossa kaiken kertominen rehellisesti edustettavalle tai hänen kanssaan työskenteleville ei ole lapsen edun mukaista. Avoimuuden tavoitetta tulee tulkita lapsen edun kautta, eikä nähdä ohjetta ehdottomana.

4. Edustajaksi ryhtyvän on etukäteen pohdittava, onko hänellä riittävästi aikaa edustajan tehtävän hoitamiseen.

Edustajan tehtävä on monitahoinen, laaja ja vastuullinen. Edustajan elämäntilanne vaikuttaa merkittävästi tehtävän hoitamiseen. Useimmat tehtävät on hoidettava virka-aikaan ja on huomioitava myös matkoihin ja virastoissa ja palveluissa odottamiseen sekä erilaiseen selvitystyöhön ja toimistotyöhön kuluva aika. Edustajan on myös tarkkaan punnittava kuinka monen lapsen edustamisen hän voi ottaa vastaan, jotta lapsen asioiden hoitaminen ei kärsi edustajan ajan puutteesta. Mikäli edustajan elämän tilanne muuttuu ja aikaa tai voimia on selvästi entistä vähemmän, pitää edustajan luopua tehtävästään, jotta lapsen asioiden hoito ja etu eivät kärsi. Edustajan tulee pitää edustettavaan yhteyttä säännöllisesti, jotta edustettavaan säilyy hyvä suhde. Säännöllisesti tarkoittaa kuukausittaista tilannetarkistusta.

5. Edustaja ylläpitää omaa ammattitaitoaan.

Edustajan tehtävään ei ole olemassa muodollista koulutusta. Tehtävään suositellaan valittavaksi henkilöitä, joilla on koulutusta ja kokemusta sosiaalialasta ja lastensuojelusta. Myös muulla koulutuksella ja kokemuksella voi onnistua hyvin edustajan tehtävässä. Ennen edustajaksi ryhtymistä on suositeltavaa osallistua Maahanmuuttoviraston järjestämään edustajakoulutukseen. Koulutuksia järjestää Maahanmuuttoviraston lisäksi työ- ja elinkeinoministeriö sekä Ely -keskukset. Myös eri järjestöt ovat järjestäneet koulutusta, joka sopii edustajille.

Edustajalle jää itselleen suuri vastuu seurata ja osallistua järjestettäviin koulutuksiin ja hankkia tietoa mm. edustajan tehtävästä, pakolaisuudesta, alaikäisistä turvapaikanhakijoista, maahanmuutosta, eri viranomaisen ohjeista, lainsäädännöstä ja kansainvälisistä sopimuksista. Edustajan toimessa vastaantulevat tilanteet vaihteleva suuresti ja on mahdotonta ennakoita varautua kaikkeen. Erityisesti uusien edustajien on suositeltavaa perehtyä määntuihin viranomaisohjeisiin huolellisesti, sekä muodostaa kontakteja kokeneempiin edustajiin, joiden kanssa voi vaihtaa kokemuksia ja ajatuksia. Apua kontaktien ja informaation suhteen voi pyytää ETU ry:ltä.

6. Edustaja hoitaa toimensa niin, että siitä ei aiheudu tarpeetonta haittaa muille nuoren kanssa toimiville.

Edustajan tehtäviin kuuluu useita välttämättömiä tapaamisia edustettavan ja viranomaisen välillä. Tapaamisiin voi liittyä nuoren kuljettamista tapaamispaikoille ja tulkkien tilaamista. Näille järjestelyille on kohteliasta varata riittävästi aikaa, ilmoittamalla sovituista tapaamisista nuoren asumisyksikköön riittävän ajoissa. Ohjeellisia aikoja tapaamisten järjestämiseen on listattu kohdassa 9.

7. Edustaja ei ota vastaan toimeksiantoa, johon hän on esteellinen

Eturistiriita on olosuhteista syntyvä riski sille, että edustajan ensisijaiseen tavoitteeseen tai toimintaan vaikuttaa toissijainen tavoite tai hyöty. Hyöty voi olla taloudellista, sosiaalista, poliittista tai henkilökohtaista. Eturistiriitatilanteessa lapsen etu (toiminnan ensisijainen tavoite) muokkautuu edustajan tavoitellessa omaa tai jonkun toisen etua. Edustajan tulee

olla riippumaton nuoren asioita hoitavista viranomaisista tai niihin verrattavista yksityisistä tahoista. Esteellisyys voi muodostua myös perheenjäsenen työsuhteen kautta.

8. Edustajalla on salassapitovelvollisuus ja tiedoksisaantioikeus.

Salassapitosäännökset koskevat myös edustajia. Edustajan tulee pitää tehtävien hoitamisessa käsiteltävät asiakirjat ja tiedot salassa (julkisuuslaki). Edustajalla on oikeus saada tietoonsa kaikki lasta koskevat asiakirjat, mikäli niitä ei ole erityisestä syystä katsottu sellaisiksi, ettei asianomainenkaan voi saada niistä tietoa. Myös holhouslaki tulee huomioida salassapitoa koskevissa kysymyksissä. Edustaja antaa salassa pidettäviä tietoja viranomaisille harkintansa mukaan ja lasta kuullen. Lapsen edun mukaista on, että viranomaisilla on riittävästi tietoa lapsen hoitoa, terveydenhoitoa, koulutusta ja oikeudellisia prosesseja varten. Lähettäessään lasta koskevia tietoja eteenpäin edustajan on oltava tarkka henkilötietojen suojaamisessa. Edustettavan asiakirjojen käsittelemisessä ja säilyttämisessä on oltava huolellinen. Tehtävän päättyessä tai edustettavan tullessa täysi-ikäiseksi edustaja antaa asiakirjat hänelle tai jos se on mahdotonta edustaja hävittää asiakirjat.

9. Edustajan on oltava tavoitettavissa kohtuullisessa ajassa.

Edustajalla on tärkeä rooli nuoren elämässä vaikka hän ei olekaan arjessa läsnä. Siksi on erityisen tärkeää olla nuoren tavoitettavissa. Tavoitettavuus on huolehtimista.

Nuorella on usein edustajan puhelinnumero, josta nuori tavoittaa edustajansa. Nuorta ja asuinyksikön henkilökuntaa ohjeistetaan lähettämään tekstiviesti kiireellisissä asioissa, jolloin edustaja palaa asiaan kahden (2) arkipäivän kuluessa ja kiireettömiin asioihin seitsemän (7) arkipäivän kuluessa. Kiireellisissä (edustaja arvioi kiireellisyyden) asioissa tapaaminen järjestetään 5 arkipäivän kuluessa ja kiireettömissä kahden viikon kuluessa.

10. Edustaja käyttäytyy asianmukaisesti ja hyvien tapojen mukaisesti.

Edustajan käyttäytyminen asianmukaisesti, noudattaa hyviä tapoja ja kunnioittaa yhteistyökumppaneita. Tämä näkyy kohteliaana käytöksenä tapaamisissa ja viestinnässä. Nuoren tukipiirissä voi olla tapahtumia ja toimintatapoja joista on todellista haittaa nuorelle. Haitta ei kuitenkaan ole syy käyttäytyä asiattomasti. Haitasta on asianmukaista ilmoittaa vastuussa olevalle esimiehelle. Jos vastuussa oleva esimies ei edustajan mielestä reagoi asianmukaisesti asia on syytä ottaa esiin hänen esimiehen tai toimintaa valvovan viranomaisen kanssa. Tämänkaltaisissa tilanteissa ETU ry suosittelee asian käsittelyä sähköpostitse, jolloin asian esille ottamisesta jää kirjallinen jälki. Hankalissa tilanteissa voi myös kysyä neuvoa muilta edustajilta ja toimintaohjeita viranomaisilta.

11. Edustaja toimesta luopuminen

“Edustaja voidaan vapauttaa tehtävästään, jos hän sitä pyytää tai on sairauden tai muun syyn vuoksi estynyt tai kykenemätön hoitamaan tehtävänsä taikka jos siihen on muu erityinen syy. (TEM: Ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustaminen – Käsikirja kotoutumisvaiheeseen, 12.6.2017)

”Edustajaksi voidaan määrätä tehtävään sopiva täysivaltainen henkilö, joka antaa siihen suostumuksensa ja joka kykenee hoitamaan tehtävänsä moitteettomasti ja lapsen etua silmällä pitäen.” (L 493/1999, 27§)

Edustettavien ja edustajan tilanteet muuttuvat. Edustaja seuraa oman toimintansa laatua ja mahdollisuuksiaan hoitaa tehtävänsä. Jos tilanteiden muuttuessa edustaja ei kykene noudattamaan edustajille laadittua eettistä ohjeistusta tai on kykenemätön huolehtimaan lak-

isääteisistä tehtävistään, hän pyytää edustajuuden purkua. Vapautuspyyntö esitetään nuoren asioista vastaavalle sosiaalityöntekijälle, joka toimittaa sen käräjäoikeudelle päätöksen tekoa varten. On syytä muistaa, että edustajan aloitteesta tehdystä edustajuuden purusta veloitetaan 200€ käsittelymaksu edustajalta. Näin ollen, jos on kykenemätön edustajan toimea hoitamaan, on viisasta esittää kirjallinen selvitys tilanteesta sosiaalityöntekijälle, joka puolestaan hakee edustajuuden purkua.

12. Edustajan suhde edustettavaan on ammattimainen ja päättyy edustajuuden lakatessa.

Luonnollisesti lapsi ja edustaja voivat tulla toisilleen läheisiksi ja ystävystyä keskenään, mutta edustajan on kyettävä erottamaan edustajan tehtäviin käytetty aika muusta ajankäytöstä. Muutenkin lapsen ja edustajan tullessa läheisiksi toisilleen, on edustajan tärkeää pitää suhde lapseen ennen kaikkea ammattimaisena. Muunlainen luottamuksellinen suhde lapseen, jossa lapsi voi mieltää edustajan esimerkiksi vanhemmakseen – äidiksi tai isäksi – voi olla haitallinen lapselle ja vaikeuttaa ja vääristää edustajan tehtävien hoitamista. Vastuu ammatillisesta roolijaosta lapsen ja edustajan välillä on edustajalla.

Edustajan tehtävä lakkaa, kun:

1. edustettava tulee täysi-ikäiseksi,
2. edustettava muuttaa pysyvästi pois Suomesta tai
3. edustettavalle määrätään Suomessa huoltaja tai muu laillinen edustaja.
4. edustettavan huoltaja tulee Suomeen

LISÄTIETOA ALAIKÄISEN EDUSTAMISESTA

Maahanmuuttoviraston ohjeistus:

Ilman huoltajaa turvapaikkaa hakevan lapsen edustaminen (15.12.2014).

Työ- ja elinkeinoministeriön ohjeistus:

Ilman huoltajaa olevan alaikäisen edustaminen, käsikirja (12.6.2017)

Lastensuojelukeskusliiton materiaali:

Yksin suomessa - Verkkajulkaisu

<https://www.lskl.fi/yksinsuomessa>